

Sygn. akt I KZ 31/22

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Eugeniusz Wildowicz

w sprawie **E. D.**

skazanego z art. 11 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz. U.R.P. Nr 30/46, poz. 192) i in.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 17 maja 2022 r.

zażalenia prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w G.

na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z dnia 24 lutego 2022 r., sygn. akt Ko (...),

o nieuwzględnieniu wniosku prokuratora o uznanie za nieważny wyroku b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...),

postanowił:

utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...), E. D. został skazany:

1. na karę 5 lat więzienia za to, że od jesieni 1949 r. do końca 1950 r., w JW (...), świadomie fałszywie przedstawił stosunek ZSRR do patriotów polskich w 1949 r., opowiadał „anegdotę” poniżającą kulturę żołnierzy radzieckich, tendencyjnie i wrogo przedstawił dla Związku Radzieckiego sprawę Katynia, wypowiadał się wrogo o broni radzieckiej i ustosunkowaniu się ZSRR do Państwa Polskiego,

występował przeciwko NRD, tj. przestępstwo z art. 11 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. (Dz. U.R.P. Nr 30/46, poz. 192);

2. na karę 3 lat więzienia za to, że wśród załogi JW (...) w tym samym czasie występował przeciwko Kaszubom, zajęciom politycznym w odrodzonym Wojsku Polskim, spółdzielniom produkcyjnym, tj. przestępstwo z art. 22 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. (Dz. U.R.P. Nr 30/46, poz. 192).

Na podstawie art. 49 § 2 powyższego Dekretu oraz art. 49 § 2 KKWP pozbawiono go praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat – za pierwszy czyn i na okres roku – za drugi czyn, zaś w miejsc kar jednostkowych więzienia orzeczono karę łączną 6 lat więzienia z pozbawieniem praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat, zaliczając na poczet kary więzienia okres tymczasowego aresztowania E. D. od dnia 26 lutego 1951 r. do dnia 25 czerwca 1951 r.

Postanowieniem b. Najwyższego Sądu Wojskowego w W. z dnia 16 sierpnia 1951 r., sygn. akt W 670/51, wyrok ten został utrzymany w mocy.

Następnie, w stosunku do E. D. zastosowano przepisy ustawy o amnestii z dnia 22 listopada 1952 r., na mocy której złagodzone wymierzone mu kary jednostkowe i karę łączną, wymierzając ostatecznie karę łączną w 3 lat i 6 miesięcy więzienia z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat.

Postanowieniem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 10 lutego 1954 r., sygn. akt Sm. (...) E. D. został warunkowo zwolniony z odbycia reszty kary więzienia z zachowaniem rocznego okresu próby.

Postanowieniem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 17 maja 1956 r., sygn. akt Sm. (...), na mocy ustawy o amnestii z dnia 27 kwietnia 1956 r. kary wymierzone E. D. wyrokiem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...), darowano, puszczono w niepamięć i przebaczone.

E. D. zmarł dnia 4 grudnia 1988 r.

Prokurator Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w G., działając na podstawie art. 1 ust. 1 oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu na nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego

bytu Państwa Polskiego (Dz. U. 2020.1820 t. j.) - (dalej: ustawa lutowa) oraz art. 45b ustawy o IPN, w dniu 4 sierpnia 2021 r., zwrócił się do Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z wnioskiem o uznanie za nieważne wydanych względem E. D. orzeczeń: wyroku b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...), postanowienia b. Najwyższego Sądu Wojskowego w W. z dnia 16 sierpnia 1951 r., sygn. akt W 670/51, postanowienia b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 14 marca 1953 r., sygn. akt Sm. (...), o złagodzeniu kary na mocy amnestii z dnia 22 listopada 1952 r. i postanowienia b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 17 maja 1956 r., sygn. akt Sm. (...), o puszczeniu w niepamięć i przebaczeniu kary wymierzonej E. D. na mocy amnestii z dnia 17 kwietnia 1956 r.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P., po uprzednim zleceniu Wojskowemu Sądowi Garnizonowemu w G. odtworzenia akt sprawy E. D. na podstawie zachowanej dokumentacji, postanowieniem z dnia 24 lutego 2022 r. postanowił nie uwzględnić wniosku prokuratora, kosztami postępowania w sprawie obciążając Skarb Państwa.

Prokurator IPN Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w G. złożył zażalenie na to postanowienie, zaskarżając je w całości na korzyść skazanego i zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych, poprzez nieprawidłowe uznanie, że E. D. został skazany wyrokiem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...), za czyny z art. 11 i 22 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, które nie były związane z działaniem na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, podczas gdy ze zgromadzonego materiału dowodowego w sprawie, a zwłaszcza z odtworzonych akt wyżej wymienionej sprawy b. Sądu Marynarki Wojskowej w G. wynika, że krytykując ówczesny ustrój, politykę Związku Radzieckiego wobec Polski, upartyjnienie wojska i kolektywizację wsi, a także mówiąc prawdę o zabójstwie polskich oficerów w Katyniu, taką działalność prowadził.

Wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i stwierdzenie nieważności wyroku b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...) oraz kolejnych orzeczeń wydanych w tej sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P. prawidłowo ustalił stan faktyczny w sprawie i doszedł do trafnego wniosku, że czyny, za które został skazany E. D. wyrokiem b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...), nie mają charakteru działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, mimo iż wyrażały negatywny stosunek skazanego do Związku Radzieckiego oraz ówczesnie panującego w Polsce ustroju.

Należy mieć na uwadze, że nie każde zachowanie osoby, stanowiące wyraz korzystania z praw i wolności człowieka – na przykład wolności wypowiedzi i swobodnego wygłaszania poglądów - równoznaczne jest z „działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”. Tylko wówczas, gdy szczególne okoliczności działania, podjętego na rzecz realizacji swobód obywatelskich, pozwalają na stwierdzenie, iż równocześnie działanie to związane było z działalnością na rzecz niezawisłości, suwerenności terytorialnej czy ustrojowej Polski, zachodzą warunki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, represjonującego za takie działanie, w trybie art. 1 ust. 1 ustawy lutowej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 1992 r., II KRN 90/92).

Nie każde też skazanie o charakterze politycznym – a tym cechuje się niewątpliwie wyrok b. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 25 czerwca 1951 r., sygn. akt Sm. (...) – można unieważnić na podstawie przepisów ustawy lutowej. Sam fakt formalnego skazania za czyn, którego kwalifikacja prawna wskazuje na jego polityczny charakter nie może być decydujący dla możliwości uznania tego czynu za działalność niepodległościową, a tylko taka uzasadniałaby uznanie za nieważne tego orzeczenia. Sformułowanie zawarte w art. 1 ust. 1 ustawy lutowej „czyn związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego” nie może być wykładane tylko przedmiotowo, wymaga też analizy strony podmiotowej, odnoszącej się do świadomości działania dla realizacji określonego celu” (tak postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2005 r., WZ 69/04).

Z żadnego z dowodów zgromadzonych w postępowaniu przed Wojskowym Sądem Okręgowym w P. nie wynika, że działania E. D. były ukierunkowane na walkę o przywrócenie Polsce pełnej suwerenności. Okoliczności takich nie sposób domniemywać na podstawie opisu przypisanych mu czynów, które świadczą

wyłącznie o krytycznym stosunku do ZSRR oraz niektórych instytucji PRL. Mimo że negatywne wypowiedzi na temat obowiązującego wówczas w Polsce ustroju narażały na odpowiedzialność karną, co zresztą spotkało E. D., brak podstaw do uznania, że ich formułowanie było równoznaczne z „działaniem na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”, jak twierdzi skarżący.

Sądy, w tym Sąd Najwyższy, wielokrotnie wypowiadały się już w tej kwestii. Nie budzi więc wątpliwości, że podstawowym warunkiem unieważnienia orzeczenia na podstawie przepisów ustawy lutowej jest przedstawienie czytelnego związku między działaniem skazanego, a jego późniejszą odpowiedzialnością karną (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2007 r., WZ 2/07). Po drugie zaś, samo działanie musi stanowić przejaw walki o byt niepodległego Państwa Polskiego. Nie ma przy tym podstaw do stosowania zasady *in dubio pro reo* i formułowania domniemań w tym zakresie (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1991 r., I KZP 32/91).

W przedmiotowej sprawie nie sposób wskazać jakichkolwiek powodów do uznania, że wygłaszanie przez skazanego anegdot poniżających rosyjskich żołnierzy, ujawnianie prawdy o sprawcach zbrodni w Katyniu, czy „przyjaźni” polsko – sowieckiej, stanowiło jakąś formę świadomej, nawet indywidualnej walki E. D. o przywrócenie Polsce suwerenności. Sądowi Najwyższemu jest doskonale wiadome, o czym pisze Autor zażalenia, że krytyczne opinie na temat ZSRR i Polski Ludowej były w pewnym okresie historycznym uznawane za niedozwoloną „wrogą propagandę” i uznawane za przestępstwo. Nie mniej nie jest to równoznaczne ze stwierdzeniem, że takie wypowiedzi wypełniały każdorazowo znamiona podejmowania działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Nie sposób podzielić przekonanie prokuratora, że „już z samego zachowanego opisu czynów, za jakie [E. D. – przyp. wł.] został skazany w sposób oczywisty wynika, że działał on na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego” (str. 6 zażalenia). Czynem związanym z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w rozumieniu art. 1 ust. 1 ustawy lutowej jest bowiem tylko czyn popełniony w ramach organizacji (związku), którego celem była walka o niepodległość kraju lub indywidualne zachowanie skazanego, zmierzające do odzyskania niepodległości przez Państwo Polskie (por. postanowienie Sądu

Najwyższego z dnia 12 maja 2021 r., V KK 157/20). Nie ma podstaw, by przypisać działaniom E. D. taki cel, nawet jeśli nosiły one znamiona krytyki politycznej, narażającej go na odpowiedzialność karną.

Z tych względów należało odmówić racji prokuratorowi, uznając podniesioną przez niego w zażaleniu argumentację za niezasługującą na uwzględnienie i utrzymać zaskarżone postanowienie w mocy.